

**DEBAŠU
KLUBA
ROKAS**

GRĀ

MA

TA

Ja Tu lasi šo teikumu, visticamāk, ka Tev interesē debātes. Varbūt Tu esi nolēmis/-usi uzsākt debāšu klubu savā skolā. Ja tā, tad tavās rokās ir nonākusi ļoti vērtīga rokasgrāmata, kas īsi, kodolīgi, ar teorētisku ietvaru un praktiskiem piemēriem sniegs Tev visu nepieciešamo informāciju šī debāšu kluba uzsākšanai un vadīšanai. Nezini, kā stāstīt par debatēm? Atver pirmo nodaļu. Nezini, kas ir atspēkošana un kā par to mācīt citiem? Atver trešo nodaļu. Vēlies mācīties un mācīt par loģikas kļūdām? Atver astoto nodaļu.

Deviņu nodaļu garumā esam apskatījuši tādas tēmas kā argumentācija un atspēkošana, izklāstījuši dažādus debāšu formātus, apskatījuši efektīvas runāšanas pamatprincipus, snieguši ieskatu debāšu jautājumam un atbilžu daļā, izvērtējuši, kā visefektīvāk sekot debatēm un kā analizēt debatēs iesaistītās puses, kā arī pievērsušies loģikas kļūdu tēmai. Tāpat arī grāmatas pielikumā atradīsi gan dažādas debāšu aktivitātes un spēles, kas palīdzēs vienkārši un interesanti mācīt debates, gan dažādas debāšu tēmas, ko izmantot mācību procesā.

Rokasgrāmatas materiālu apkopēja un veidoja Latvijas Debašu asociācijas "QUO Tu domā?" aktīvisti, to skaitā, Edgars Klētnieks, Sintija Tarasova, Dārta Maija Zaķe, Anna Kurlova, Rota Lāce, Ieva Hūna, Artis Dubkevičs, Elīza Anna Bērziņa, Rasmuss Filips Geks, Rūta Gabaliņa, Mārtiņš Vaivars, Ieva Skrīvere, Lauma Vernere un Evija Goluba. Pateicamies arī visiem šeit nepieminētajiem kritiskās domāšanas un debāšu entuziastiem, kas tieši un netieši palīdzējuši dažādu izglītojošo materiālu veidošanā!

Šis materiāls ir paredzēts nekomerciālai lietošanai izglītošanās nolūkos. Jebkurā gadījumā un jebkurā veidā, pilnīgi vai daļēji reproducējot vai citādi izplatot, pievienojama atsauce uz oriģinālo materiālu.

Par saturu atbild biedrība "Latvijas Debašu asociācija".

Salikums un ilustrācijas - Romāns Žilovs.

Īstenots ar British Council pārstāvniecības Latvijā atbalstu.

SATURA RĀDĪTĀJS

PIRMĀ NODARBĪBA: PAR DEBAŠU KLUBA VADĪŠANU.....	4
OTRĀ NODARBĪBA: IEVADS UN ARGUMENTĀCIJA.....	5
TREŠĀ NODARBĪBA: ATSPĒKOŠANA.....	9
CETURTĀ NODARBĪBA: DEBAŠU FORMĀTI.....	11
PIEKTĀ NODARBĪBA: EFEKTĪVAS RUNĀŠANAS PAMATI.....	18
SESTĀ NODARBĪBA: JAUTĀJUMI UN ATBILDES.....	20
SEPTĪTĀ NODARBĪBA: ATBILDES JEB APKOPOJUMA RUNA.....	21
ASTOTĀ NODARBĪBA: LOĢIKAS KĻŪDAS.....	23
DEVĪTĀ NODARBĪBA: IESAISTĪTO PUŠU ANALĪZE.....	24
PIELIKUMS: DEBAŠU SPĒLES.....	25
1.pielikums Nosaukums DEBAŠU TENISS (Teniss Debate).....	25
2.pielikums Nosaukums "NĒ, TĀ NAV, JO...".....	25
3.pielikums Nosaukums ČETRU STŪRU DEBATES.....	25
4.pielikums Nosaukums GAISA BALONS.....	26
5.pielikums Nosaukums "PĀRLIECINI MANI!".....	26
6.pielikums Nosaukums JAUTĀJUMU SPĒLE.....	26
PIELIKUMS: DEBAŠU TĒMAS.....	27

PIRMĀ NODARBĪBA: PAR DEBAŠU KLUBA VADĪŠANU

Kritiskā domāšana, loģika, argumentācija un publiskā runa – ikdienā svarīgas un nepieciešamas prasmes, nereti dēvētas arī par nākotnē pieprasītākajām prasmēm. Taču kā tās apgūt ātri un efektīvi? Viens no labākajiem un efektīvākajiem veidiem ir debates. Tās ir iespējams apgūt dažādi, taču viens ir skaidrs – nepietiek ar teorijas apgūšanu, svarīgi ir debatēt praktiski un nostiprināt šīs prasmes regulāros treniņos. Un, lai to paveiktu, bieži vien vislabākā platforma tam visam ir debašu klubs.

Gluži kā debates, arī debašu klubi var tikt organizēti ļoti dažādi un nepastāv viens vienīgs veids, kā to darīt. Debašu kluba dalībnieki var tikties reizi dienā, nedēļā vai mēnesī, starpbrīžos vai pēc skolas, ar vai bez skolotāja iesaistes, viņi var debatēt latviešu, angļu vai krievu valodā. Variācijas var būt dažādas, bet kopīgās nepieciešamības visiem debašu klubiem ir sekojošas:

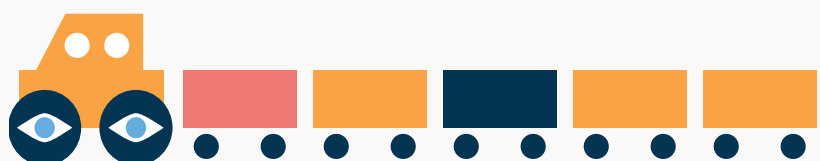
DALĪBNIKI: katra debašu kluba pamatā ir cilvēki. Skaitls nav pats svarīgākais, jo tas var variēt no 3 līdz 30 (un vairāk) dalībniekiem. Galvenais, lai dalībnieki paši vēlas būt daļa no debašu kluba. Lai uzrunātu jaunus dalībniekus un informētu skolēnus par iespēju tam pievienoties, efektīvs veids ir došanās no klases uz klasi, isi pastāstot skolēniem par debašu kluba mērķi, ko no tā var iegūt katrs indivīds pats par sevi, plānotajiem pasākumiem un aktivitātēm, kā arī norises vietu un laiku. Plašākas auditorijas uzrunāšanai un ikdienas komunikācijai izmanto sociālos tīklus.

TELPAS, KUR TIKŠANĀS NOTIKS: ideāli, ja debašu klubs tiekas reizi nedēļā – konkrētā laikā un vietā, lai ikviens interesents tam varētu pievienoties pēc savām vēlmēm un iespējām. Ja pieejam klase ar tāfeli, pāris galdiem un krēsliem ir atrasta, pirmais solis pretim debašu klubam ir sperts.

DEBAŠU KLUBA VADĪTĀJS/-I: kādam vai kādiem vienmēr ir jāuzņemas vadība. Sākot ar komunikāciju dzīvē, sociālajos tīklos, debašu tēmu izdomāšanu, un, beidzot ar klases sarunāšanu nodarbībām; katrā nodarbībā būs nepieciešams kāds, kas zina un saprot, kas, kā un kādēļ notiek.

DEBAŠU TIESNESIS: ņemot vērā to, ka debates ir divu pušu sacensības, ir nepieciešams kāds, kas nosaka uzvarētāju un izvērtē pašas debates. Šo lomu vēlams uzņemt kādam vairāk pieredzējušam debatētājam vai skolotājam, kas pirms tam ir tiesājis debates. Bet ikviens var tiesāt debates.

NODARBĪBU PLĀNS: lai uzrunātu jaunus dalībniekus un gūtu priekšstatu par kluba mērķiem, nepieciešams izstrādāt plānu. Šo rokasgrāmatu esam veidojuši tieši tā, lai katra nodaļa būtu izmantojama jaunai nodarbībai un jebkurš mazāk un vairāk pieredzējis debatētājs varētu vadīties pēc tās, uzsākot savu debašu klubu. Droši izmanto mūsu izveidoto plānu – mēs tikai par to priecāsimies!

OTRĀ NODARBĪBA:

IEVADS UN

ARGUMENTĀCIJA

Sāc nodarbību, uzdodot skolēniem jautājumu – kas ir debates? Uzklasi skolēnu idejas, komentārus un tad sniedz īsu teorētisku ietvaru. Vari izmantot šo definīciju: "IDEA (International Institut for Democracy and Electoral Assistance) definē debates kā formālas argumentu sacensības starp komandām vai indivīdiem. Plašāk – debates ir būtisks demokrātijas attīstības un atvērtas sabiedrības rīks. Debatēs augstāk nekā verbālas un vizuālas uzstājas iemaņas tiek vērtētas labas argumentācijas prasmes, tolerance pret dažādiem uzskatiem un stingra paškontrolē. Debates ir veids, kā apspriest svarīgus jautājumus bez apvainojumiem, personīgiem aizspriedumiem un emocijām." Vai, vienkāršāk izsakoties, debates ir veids, kā cilvēki ar pretēju nostāju var godīgā un cienījamā veidā nonākt tuvāk pie patiesības vai kompromisa.

Ir vērtīgi paskaidrot debašu kluba dalībniekiem - "Kāpēc jādebatē?"

Dažas atbildes:

1. Iemācies labāk aizstāvēt savu viedokli;
2. Iemācies uzstāties publikas priekšā;
3. Iemācies rakstīt esejas;
4. Iestājies labā universitātē (būtisks ieraksts savā rezumē, kas nav vairumam skolēnu);
5. Iemācies efektīvi komunicēt ar cilvēkiem (intervija universitātē vai darbā);
6. Iemācies rakstīt motivācijas vēstules universitātēm;
7. Iepazīsties ar plašu tēmu spektru;
8. Iepazīsties domubiedrus turnīros;
9. Iemācies godpilni uzvarēt un zaudēt (debates ir sava veida sports);

Pastāsti par veiksmīgiem cilvēkiem, kas ir sasnieguši daudz, pateicoties tam, ka debatē. Piemēram, ir Latvijas debatētāji, kas iestājās Kembridžā vai Hārvardā, pateicoties tam, ka viņi debatē, jo uzņemšanas komisija to augsti novērtējusi. Pastāv iespēja, ka debatēšana palīdzēs iestāties Latvijas vai ārzemju augstskolās, jo uzņemšanas komisijai visbiežāk nozīmīgas ir tieši ārpuskolas aktivitātes. Tālāk uzdod jautājumu – "Kas ir arguments?" Uzklasi skolēnu idejas, komentārus un tad sniedz īsu teorētisku ietvaru. Vari izmantot šo definīciju: "Arguments ir loģisks, uz pierādījumiem balstīts pamatojums kādai idejai. Bez argumentiem nevar uzvarēt debatēs."

Argumenta īpašības:

- Kaut ko pierāda;
- Jābūt patiesam un jāsaturs patiesa informācija;
- Jābūt loģiskam.

Argumenta piemērs:

Skolās ir jāievieš garāki pārtraukumi, lai skolēni varētu produktīvāk strādāt. Laba atpūta ir nepieciešama, lai uzkrātu enerģiju produktīvam darbam. Ja cilvēks ir noguris, viņam zūd koncentrēšanās spējas un sliktāk strādā atmiņa. Ir pierādīts, ka, lai nenogurdinātu organismu, ir vajadzīgs atpūsties vismaz 15 minūtes stundā. Pārtraukumi skolās ir daudz īsāki un dod iespēju atpūsties tikai 5-10 minūtes katrā 40 minūšu intervālā. Ja starpbrīži tiktu pagarināti, skolēni būtu labāk atpūtušies, kas ļautu viņiem labāk mācīties. Tas ir svarīgi, jo skolēni varēs paveikt vairāk no mācību programmas un labāk to atcerēties.

Labas argumentācijas priekšrocības:

- Palīdz pārliecināt cilvēkus;
- Rada gudra un izglītota cilvēka iespaidu;
- Palīdz pieņemt lēmumus, balstoties uz faktiem un loģiskiem spriedumiem, nevis intuīciju un emocijām.

Paskaidro APES modeli – četri vienkārši soļi, kas padara argumentus stiprus:

A – apgalvojums

E – eksperts/evidence

P – paskaidrojums

S – svarīgums

1. **A = Apgalvojums** – kodolīga argumenta galvenā ideja. Parasti tie ir daži vārdi vai vienkāršs teikums, kas ļauj klausītājiem saprast, par ko būs arguments. Ir svarīgi jau pašā sākumā notvert klausītāju uzmanību un izvairīties no pārpratumiem. Līdzīgi kā visiem ziņu rakstiem ir virsraksts, arī labi argumenti sākas ar skaidru apgalvojumu.
2. **P = Paskaidrojums** – iemesli, kāpēc apgalvojums ir patiess. Labs paskaidrojums atbild uz jautājumu "Kā?", "Kāpēc?" u.t.t., kas rodas uzmanīgiem, kritiski domājošiem klausītājiem pēc apgalvojuma dzirdēšanas. Paskaidrojumam jābūt:
 - Loģiskam – tas nedrīkst būt pretrunīgs vai apgalvot ko acīmredzami nepatiesu;
 - Saistītam ar apgalvojumu – jābūt „par tēmu”;
 - Pilnam – nedrīkst būt caurumi "loģikas ķēdītē" starp paskaidrojuma sākumu (pieņēmumiem) un secinājumu.
3. **E = Eksperts/Evidence** (liecība jeb pierādījumi) – piemēri vai cita veida atsauces uz realitāti, kas parāda, ka paskaidrojums ir patiess. Tas ir tikai loģiski teikt – bez pierādījumiem argumenti ir vāji. Statistiku, pētījumus, atsauces uz vēsturiskiem notikumiem u.t.t. no uzticamiem avotiem nevar atspēkot. Sīkāk par Ekspertu/Evidence skatīt zemāk.
4. **S = Svarīgums**. Pat pieredzējuši debatētāji mēdz aizmirst šo neatņemamo argumenta daļu. Labi paskaidroti un ar piemēriem pamatoti argumenti nav pilnīgi, ja tie neatbild uz vienkāršu jautājumu "Nu un?", "Kāda starpība?". Ir svarīgi pārliecināt klausītājus, ka jūsu argumentiem ir svarīgi ticēt. Argumentam debatē nebūs nozīmes, ja netiks pierādīts, ka tas ir svarīgs un tieši saistīts ar tematu, par ko tiek debatēts.

APES modelis tiek izmantots, lai strukturētu argumentus. Nepareizi strukturētus argumentus ir grūti saprast, tādēļ APES modelis palīdz padarīt runas vieglāk uztveramas. Šī daļa parasti ir viegli uztverama, bet grūti pielietojama praksē. Lai atvieglotu izpratni par APES modeli, aicinām izmantot pēc iespējas vairāk piemērus, lai ilustrētu, kā modelis strādā dzīvē.

Piemērs par tēmu “Energijas dzērienus ir jāaizliedz”:

1. **Apgalvojums:** Energijas dzērieni kaitē veselībai.
2. **Paskaidrojums:** Energijas dzērieni satur daudz kofeīna. Ilgstoši lietojot tik daudz kofeīna, cilvēkam var rasties sirds slimības un citas ar asinsvadiem saistītas slimības, kas bojā dzīves kvalitāti. Ne visi, bet noteikts skaits cilvēku bieži lieto enerģijas dzērienus, tātad pakļaujot sevi riskam.
3. **Eksperts/Evidence:** Latvijas Ārstu biedrības 2014.g. pētījumā tika teikts, ka ik gadu aptuveni 300 cilvēkiem tiek diagnosticētas nopietnas sirds slimības, kas radušās tieši enerģijas dzērienu lietošanas dēļ.
4. **Svarīgums:** Mēs skaidri redzam, ka aptuveni 300 cilvēku ik gadu rada lielu postu savām dzīvēm enerģijas dzērienu dēļ. Aizliedzot enerģijas dzērienus, mēs atņemsim iespēju tūkstošiem cilvēku nākotnē darīt sev pāri. Mēs vēlamies, lai šiem cilvēkiem ir piepildītas un veiksmīgas dzīves, tāpēc ir svarīgi rīkoties jau tagad.

Piemērs par tēmu “Literatūras stundās vajadzētu iekļaut hip-hopa/popmūzikas tekstu analīzi”:

1. **Apgalvojums:** Skolēni pievērsīs vairāk uzmanības mācību vielai.
2. **Paskaidrojums:** No psiholoģijas mēs zinām, ka cilvēki pievērs vairāk uzmanības tematiem, kas saistīti ar viņu interesēm, hobijiem un gaumi. Hip-hops un popmūzika ir ļoti populāri mūzikas veidi jauniešu vidū. Tātad mēs varam secināt, ka liela daļa skolēnu vairāk iesaistīsies, analizējot hip-hopa/popmūzikas dziesmu vārdus literatūras stundās.
3. **Eksperts/Evidence:** Stenfordas Universitātes Psiholoģijas departamenta 2012.g. pētījumā tika atklāts, ka skolēnu spēja atcerēties un saprast sarežģītus literatūras konceptus palielinājās, ja stundās tika izmantoti piemēri no mūsdienu dziesmām un grāmatām.
4. **Svarīgums:** Dažreiz skolēniem trūkst motivācijas, lai apzinīgi un padziļināti apgūtu mācību vielu, nevis to darīt tikai “iegaumēšanas pēc”. Iekļaujot hip-hopa/popmūzikas tekstus literatūras stundās, mēs atrisinām šo problēmu. Tas ir svarīgi, jo mēs visi vēlamies, lai skolēni vairāk censtos un izrādītu interesi par mācīto.

VAIRĀK PAR EKSPERTS/EVIDENCE DAĻU:

Ir dažādu veidu pierādījumi, un ir svarīgi zināt, kuri ir vispēcīgākie pierādījumu veidi. Apskatīsim vairākus veidus, sākot ar vājākiem un beidzot ar stiprākiem.

1. **Personīgais viedoklis.**
2. **"Mana mamma teica, ka...".** Dažreiz ir vērtīgi atsaukties uz citu cilvēku pieredzi, bet, ja izvēlētajai personai nav lielas autoritātes noteiktajā tematā (piem., tēmā par zinātni Nobela prēmijas laureāta viedoklis varētu būt labs), tad tas ir vājš pamatojums. Tikpat labi nejauši varētu atrast citu cilvēku, kas pilnībā nepiekrītu.
3. **Izolēts piemērs.** Parasti tā ir atsaukšanās uz vēsturisku liecību – agrāk kāds izdarīja X, valstī Y notika šis u.t.t. . Problēma ar šādu pierādījumu ir tāda, ka pietiek ar vienu pret-piemēru, lai viss pamatojums tiktu atspēkots. Dažreiz izolēti piemēri ir gana labs pamatojums, ja ir grūti izdomāt attiecīgu pret-piemēru.
4. **Statistika un pētījumi.** Šajā gadījumā tiek atrisināta problēma ar izolētajiem piemēriem. Statistikā un pētījumos tiek apkopoti vairāki simti, dažreiz pat tūkstoši, individuāli piemēri. Ir ļoti grūti strīdēties pret pētījumu, ja tas nāk no uzticama avota. Vislabākie pierādījumi ir tādi, ar kuriem oponentiem/klausītājiem nākas samierināties kā patiesiem, un visbiežāk šādi pierādījumi ir statistika/pētījumi.

Vingrinājums klasē:

Katrs skolēns saņem tēmu un izvēlas pozīciju (par vai pret), kuru viņam jāaizstāv. Viņam 10 minūšu laikā ir jāizdomā viens arguments 1-2 minūšu runai, kas aizstāvētu šo pozīciju.

1. Katrs skolēns izstāsta savu runu klases priekšā.
2. Skolotājs komentē. Galvenokārt, nepieciešams analizēt:
 - APES principa ievērošanu;
 - Argumenta loģiku.
3. Skolotājs iesaka, kā varētu uzlabot argumentu.

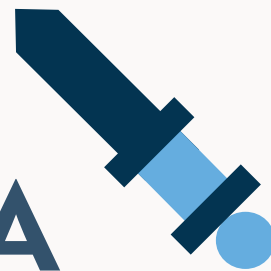

Iespējamās tēmas vingrinājumam klasē:

- Televīzijai ir negatīva ietekme;
- Čipsu pārdošana ir jāaizliedz visās skolās un skolu apkārtnēs;
- Ir jāatsākas no eksāmeniem skolās;
- Ir jāaizliedz eksperimenti ar dzīvniekiem;
- Ir jāatjauno nāvessods;
- Video spēles ar vardarbības elementiem ir jāaizliedz;
- Ir jāaizliedz alkohola lietošana;
- Cīņā starp Supermenu un Betmenu, uzvarētu Supermens.

Ieteicams nedebatēt par tēmu "skolās vajadzētu ieviest uniformas", jo tā ir kļuvusi par klišeju.

TREŠĀ NODARBĪBA: ATSPĒKOŠANA

Atspēkošanas mērķis ir parādīt, ka pretējās puses argumenti nav patiesi. Atspēkošanai parasti tiek veltīta runas pirmā daļa, un tā ir īpaši svarīga opozīcijas komandām. Pretēji izplatītam uzskatam, nav jāatspēko pilnīgi visi oponenta argumenti, bet gan vissvarīgākie, stiprākie. Skolēniem vajadzētu bieži atgādināt, ka tas nav svarīgi, cik daudz tiek atspēkots, bet gan atspēkojuma saturs. Visiem zināmais "kvalitāte pār kvantitāti" princips izpildās arī šeit.

Efektīvs veids, kā strukturēt atspēkošanas daļu četros soļos:

1. **„Viņi saka”** – īsi un kodolīgi atkārto oponentu argumenta galveno būtību, lai visiem būtu skaidrs, ka grasies to atspēkot. Tomēr tam nevajadzētu veltīt pārāk daudz laika, jo oponenta arguments jau ir izskanējis un atspēkojuma galvenais mērķis ir prezentēt savu nostāju.
2. **„Mēs sakām”** – norādi, kas ir lielākā kļūda oponentu argumentā.
3. **„Kāpēc?”** – paskaidro, kā tieši viņiem nav taisnība.
4. **„Cik svarīgi?”** – paskaidro, kāpēc atspēkojums ir gana stiprs, lai apgāztu oponentu argumentu. Šī daļa sasaucas ar Svarīgumu APES modeli.

Piemērs: Debates ir par to, ka nepieciešams palielināt ienākuma nodokli, un, apstiprinošā debašu puse argumentē, ka, palielinot ienākuma nodokli, valsts varēs iekasēt vairāk naudas, lai palīdzētu mazuļiem.

1. **“Viņi saka”** – „Oponenti apgalvoja, ka valsts varēs iekasēt vairāk naudas.”
2. **“Mēs sakām”** – „Mēs apgalvojam, ka notiks tieši pretējais. Valsts iekasēs mazāk naudas.”
3. **“Kāpēc?”** – „Jo lielāks ir nodokļu slogs, jo zemāka ir cilvēku motivācija tos maksāt. Cilvēki mēģinās izvairīties no nodokļu maksāšanas, saņemot algas „aplaksnēs”, kā arī neizsniedzot čekus par precēm un pakalpojumiem. Ekonomika kļūs grūtāk kontrolējama, un vairāk uzņēmēju gribēs dibināt uzņēmumus ārzemēs.”
4. **“Kāpēc tas ir svarīgi?”** – „Tas ne tikai neļaus mums palielināt nodokļu ienākumus, bet arī novedīs pie resursu un naudas aizplūšanas uz ārzemēm, kas nodarīs lielāku kaitējumu ekonomikai, un, līdz ar to, mazuļiem palīdzēt varēs mazāk, nevis vairāk, kā apgalvoja oponenti.”

Kuras argumentu daļas atspēkot?

1. Var atspēkot paskaidrojumu. Ja ir iespējams atrast kļūdu loģiskos spriedumos, uz to jānorāda, jāpaskaidro, kāpēc arguments nav pareizs, un jāpiedāvā sava paskaidrojuma versija.
2. Var atspēkot pieņēmumus. Jebkurš arguments balstās uz kādiem pieņēmumiem, kas bieži vien nav pat minēti. Var nedefinēt oponenta pieņēmumus un paskaidrot, kāpēc tie nav pareizi, vai vismaz, kāpēc tie ir jāpierada.

Piemērs: oponenti apgalvo, ka cilvēki vienmēr ir egoistiski. To var atspēkot, pierādot, ka cilvēki ne vienmēr ir egoistiski. Piemēram, mēs zinām, ka daļa cilvēku ziedo labdarībai, kas ir pretēja rīcība egoismam.

3. Var atspēkot piemērus. Jāparāda, ka piemērs neatbalsta argumentu, vai arī ka ir pret-piemērs, kas nesakrīt ar oponentu argumentu. Jebkurā gadījumā ir jāpievērš uzmanība, lai, atspēkojot vienu piemēru, tiktu atspēkots viss arguments.

Labs un slikts atspēkojums:

1. Ir nepieciešams atspēkot galveno oponenta ideju, nevis tikai kādu konkrētu piemēru vai mazu argumenta daļu, jo sliktus piemērus vienmēr var aizstāt ar jauniem piemēriem, bet izlabot fundamentālu problēmu argumenta loģikā ir daudz sarežģītāk.

Piemērs: oponenti apgalvo, ka mums vajadzētu palaist visus zoodārza dzīvniekus savvaļā. Viņu pamatojumā iekļauts izvērsts paskaidrojums, ka cilvēkiem ir atbildība rūpēties par dzīvniekiem.

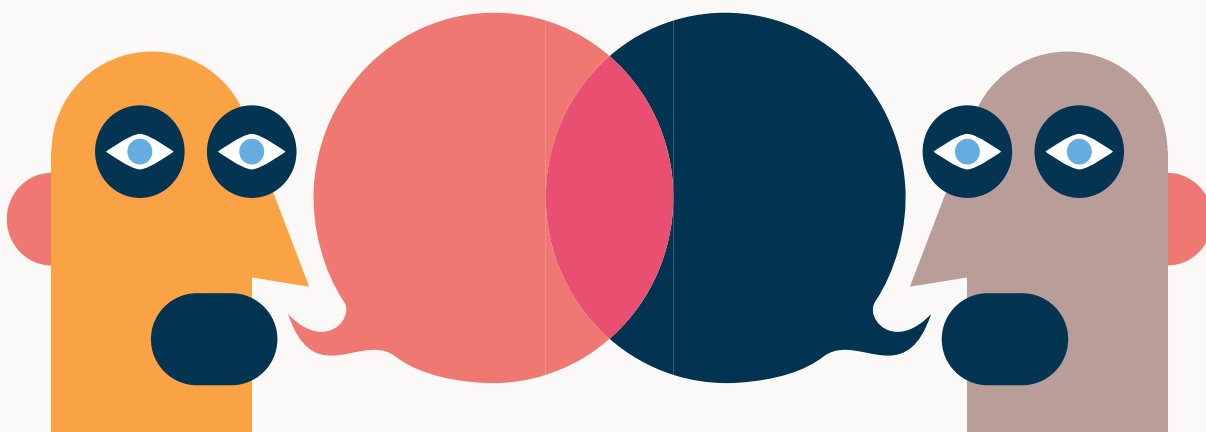
Attapīgs atspēkojums norādītu, ka oponentu pašu pamatojums ir iemesls, kāpēc zoodārza dzīvniekus nevajadzētu palaist savvaļā, jo lielākā daļa zoodārza dzīvnieku ir zaudējuši dabiskos instinktus/nav iemācījušies patstāvīgi izdzīvot skarbajā savvaļā, kur vairs nav cilvēku, kas par viņiem rūpētos. Šis atspēkojums ir ļoti stiprs, jo apgāž oponentu argumentu pēc tā būtības (norāda uz pretrunu).

2. Ir jāmēģina atspēkot oponenta argumentu tā stiprākajā formā. Ļoti bieži sliktās debatēs tiek atspēkota tikai sliktāka un pārspīlēta argumenta forma. Ir jāatspēko tieši to, ko teica oponenti, un jāpārlicinās, ka tas tiek atspēkots vispārīgā gadījumā, nevis tikai konkrētu apstākļu ietekmē.

Piemērs: oponenti apgalvo, ka mums vajadzētu aizliegt alkoholu svētku dienās, jo tajā laikā visbiežāk notiek satiksmes negadījumi autovadītāju reibuma dēļ. Viņu pamatojumā ir doti vairāki iemesli, kāpēc negadījumu novērstās sekas ir svarīgākas par izklaides labumu, ko cilvēki svētkos gūst no alkohola.

Slikts atspēkojums norādītu, ka lielākā daļa cilvēku (virs 99.99%) ir apzinīgi alkohola lietotāji un nekad dzīvē nav izraisījuši satiksmes negadījumus. Šis atspēkojums ir ļoti vājš, jo tas ignorē oponenta argumenta galveno būtību. Oponenti neapgalvoja, ka lielākā daļa alkohola lietotāju ir bezatbildīgi, bet gan, ka risks, ja kāds būs bezatbildīgs (pat ja tie ir 0.01% no visiem), nav tā vērts. Stiprs atspēkojums censtos pierādīt pretējo – risks ir pārāk mazs, lai atņemtu svarīgu svētku daļu tik daudz cilvēkiem.

CETURTĀ NODARBĪBA: DEBAŠU FORMĀTI

Atspēkošanas mērķis ir parādīt, ka pretējās puses argumenti nav patiesi. Atspēkošanai parasti tiek veltīta runas pirmā daļa, un tā ir īpaši svarīga opozīcijas komandām. Pretēji izplatītam uzskatam, nav jāatspēko pilnīgi visi oponenta argumenti, bet gan vissvarīgākie, stiprākie. Skolēniem vajadzētu bieži atgādināt, ka tas nav svarīgi, cik daudz tiek atspēkots, bet gan atspēkojuma saturs. Visiem zināmais "kvalitāte pār kvantitāti" princips izpildās arī šeit.

Debates tiek organizētas ļoti dažādos veidos. Lielāko daļu debašu formātus vieno runātāju sadalījums Par un Pret pusēs, kam vēsturiski ir dotas dažādas nomenklatūras, piemēram, par puse tiek saukta par propozīju (proposition) / valdību (government) / apstiprinošo pusi, bet pret puse par opozīciju (opposition) / noliedzošo pusi. Nomenklatūra nav tik svarīga kā princips – **PAR puse** atbalsta apgalvojumu vai arī pozitīvi atbild uz jautājumu, par ko tiek debatēts, un **PRET puse** to noraida vai atbild negatīvi.

Debašu formāti atšķiras ar runātāju skaitu, sadalījumu komandās, runātāju lomām debatēs, kā arī vērtēšanas sistēmu, pēc kā nosaka katra runātāja sniegumu un uzvarošo komandu. Tomēr ir daži formāti, kas Latvijā un pasaulē tiek lietoti biežāk par citiem. Šajā nodaļā mēs apskatīsim trīs visbiežāk izmantotos debašu formātus, detalizētāk pievērsoties tieši Pasaulē Skolu debašu formātam (World Schools Style debate), kas tiek lietots visā pasaulē un ir pieņemts par starptautisko zelta standartu skolēniem.

Trīs populārākie debašu formāti Latvijā:

KARLA POPERA, BRITU PARLAMENTĀRAIS UN PASAULES SKOLU.

Kāpēc zināt debašu formātus ir svarīgi?

Debašu formāti nav tikai "formalitāte" vai "patvaļīgas lomu spēles". Formāti ir svarīgi divu galveno iemeslu dēļ. Pirmkārt, mēs visi vēlamies, lai debates neilgtu mūžīgi un lai visiem ir vienlīdzīga iespēja izteikties. Tas ir tikai godīgi. Debašu formātu noteikumi ir risinājums daudzām problēmām, kas rodas "sarunu debatēs". Otrkārt, visi reģionālie un starptautiskie turnīri izmanto noteiktus debašu formātus. Bez zināšanām par formātu skolēni nevarēs piedalīties turnīros.

Debašu formātos vienmēr ir sastopamas šīs trīs daļas:

1. Konstruktīvā daļa jeb argumentācija
2. Atspēkošana
3. Apkopošana

Uz visiem debašu formātiem var skatīties (un tos analizēt) šādi:

Pēc tam, kad skolēni uzzinājuši, kas ir argumentācija un atspēkošana, nepieciešams paskaidrot, kā šīs sastāvdaļas veido debates. Visu debašu formātu pamatā ir struktūra, kurā pamišus priekšā nāk abu komandu runātāji un savās runās reaģē uz iepriekš teikto – galvenokārt, atspēkojot argumentus. Šo principu var sastapt ne tikai debašu sacensībās, bet jebkurā sfērā, kurā tiek uzklauti atšķirīgi viedokļi – diskusiju raidījumi, tiesas sēdes un Saeimas debates ir piemēri, kuros vienlīdzīga abu pušu uzklautāšana ir pamats labākai sapratnei par kādu jautājumu.

Lai skolēniem nebūtu jāmācās no galvas katra runātāja uzdevumi, vieglāk ir paskaidrot katras daļas nozīmi debatē – argumentācija „rada” saturu, par ko debatēt, atspēkošana „attīra” šo saturu no pārspilējumiem un maz ticamiem apgalvojumiem, bet apkopošana palīdz saprast, kuri no argumentiem izrādījās būtiski un kas būtu iemesli, kādēļ vienai vai otrai pusei vajadzētu uzvarēt. Tā debates var aprakstīt ar trim uzdevumiem – radi, attīri un vienkāršo.

KARLA POPERA DEBAŠU FORMĀTS

(Karl Popper Debate format)

Šo formātu izmanto pamatskolās un vidusskolās Eiropā un ASV. K. Popera formātā debatē 2 komandas, kur katrā ir 3 cilvēki. Latviešu valodā tās sauc par apstiprinošo komandu un noliedzošo komandu. Visām pirmajām četrām runām seko 3 minūšu gara jautājumu/atbilstu runas daļa.

Debates gaita:

1. Debates uzsāk un ar pirmo debašu runu uzstājas pirmais apstiprinošās komandas runātājs, kuram ir 6 minūtes savu argumentu un komandas lietas prezentēšanai. Pēc pirmā apstiprinošās komandas runātāja runas viņu izjautā trešais noliedzošās komandas runātājs (3 minūtes).
2. Otrā runa sniedz pirmais noliedzošās komandas runātājs, kuram ir 6 minūtes, lai prezentētu savus argumentus un atspēkotu apstiprinošās puses komandas lietu. Pirmo noliedzošās komandas runātāju izjautā trešais apstiprinošās komandas runātājs (3 minūtes).
3. Debates turpina otrais apstiprinošās puses runātājs, kuram ir 5 minūtes savas komandas argumentu aizstāvēšanai, pretējās komandas lietas atspēkošanai un savas komandas kopējās pozīcijas papildināšanai. Šo runātāju izjautā pirmais noliedzošās komandas runātājs (3 minūtes).
4. Debates turpina otrais noliedzošās komandas runātājs, kuram ir 5 minūtes savai runai un kura pienākums ir identisks otrajam apstiprinošās puses runātājam. Šo runātāju izjautā pirmais apstiprinošās komandas runātājs (3 minūtes).
5. Piekto runu sniedz trešais apstiprinošās puses runātājs. Viņa pienākums ir 5 minūtēs apkopot debatē notikušo, atspēkot noliedzošās puses teikto un pierādīt, kādēļ apstiprinošā puse ir uzvarējusi. Šai runai neseko izjautāšana.
6. Pēdējo runu sniedz trešais noliedzošās puses runātājs, kura pienākums ir 5 minūtēs atspēkot visus vēl neatspēkotos pret noliedzošo pusi vārstos argumentus un apkopot, kādēļ noliedzošā puse ir uzvarējusi. Arī šai runai neseko izjautāšana.

Šajā formātā zīmīgi un atšķirīgi no citiem debašu formātiem ir tieši tas, ka abām komandām tiek sniegtas 5 minūtes, kuras pēc runātāju vēlmēm un pieprasījuma tiek sadalītas visas debates laikā pirms/starp runām, lai runātāji varētu sagatavoties. Piemēram, pēc pirmā noliedzošās puses runātāja apstiprinošā puse vēlas kopīgi (un klusi) apspriesties,

kā reaģēt uz noliedzošās puses argumentiem vai kādus jautājumus labāk uzdot. Apstiprinošā puse pasaka tiesnesim, ka vēlas izmantot 2 minūtes pārdomām. Tiesnesis uzņem laiku uz 2 minūtēm, pēc kurām trešais apstiprinošās puses runātājs dodas izjautāt pirmo noliedzošās puses runātāju. Apstiprinošai pusei ir atlikušas 3 minūtes, ko izmantot nākotnē. Komandas var sadalīt savu papildus laiku pēc savas patikas – neizmantojot vispār (nav ieteicams), izmantot visu laiku pirms vienas runas, izmantot vienlīdzīgi, sadalot pa daļām, pirms katras runas u.t.t. .

Debates laikā aizliegts izmantot internetu un citas elektroniskās ierīces (hronometrs ir izņēmums).

Detalizētāks pārskats par runātāju pienākumiem:

Pirmajā apstiprinošās puses runā tiek izklāstīts plāns, paskaidrotas definīcijas un prezentēti argumenti. Pirmais noliedzošās puses runātājs var apstrīdēt apstiprinošās puses sniegto definīciju, ja uzskata par nepieciešamu, bet galvenais šīs runas uzdevums ir noliegt apstiprinošās puses argumentus un prezentēt savus. Otrajā apstiprinošās puses runā ir jāattīsta pirmajā runā minētie argumenti, nemitīgi apstrīdot noliedzošo pusi. Otrais noliedzošās puses runātājs rīkojas tāpat. Atbildes runās divi galvenie uzdevumi ir sniegt atbildes un apstrīdēt pretējās komandas argumentus, kā arī uzdot jautājumus, norādīt uz līdz galam nepaskaidrotiem mehānismiem. Svarīgi, ka abi trešie runātāji nedrīkst ienest jaunus argumentus debatēs un visu savu runu balsta uz jau notikušo debatēs.

Par to, kā uzdot labus jautājumus jautājumu un atbilžu daļā, skati sesto nodaļu.

K. Popera formāta filozofija:

Katram debašu formātam ir sava filozofija – noteiktas prasības un prioritātes, kas to atšķir no citiem formātiem. K.Popera formāts pēc savām prasībām ir līdzīgs tiesas prāvai – savs pamatojums vienmēr ir jābalsta uz pierādījumiem, kuriem ir dota atsaucē.

Katram svarīgam pamatojumam ir nepieciešams pateikt tā avotu, citādi tas neskaitās. Piemēram, pirmā runātāja pienākums ir definēt doto tēmu. To var izdarīt, izmantojot vārdnīcas definīcijas, sniedzot arī vārdnīcas avotu (izdevējs, kurā gada izdota u.t.). Kad kāds no runātājiem izmanto pētījuma statistiku savā runā, ir jānodod arī pētījuma avots (kas šo pētījumu veica, kur un kad tas tika publicēts). Nozares speciālistu citātus arī var izmantot kā liecību, kam arī ir dots avots.

Sākumā skolēniem varētu nepatikt iekļaut šādas anotācijas savās runās, bet pie tā pierod, un ilgtermiņā tas ir ieguvums viņu spējai meklēt un izvērtēt informāciju.

Kā tiesāt K.Popera formātu?

Tiesnesis vērtē katra runātāja sniegumu debatēs atsevišķi, savu vērtējumu izsakot punktos. Uzvar tā komandai, kurai ir vairāk punktu (neizšķirts rezultāts nav atļauts).

Īpašības, kuras vērtē tiesnesis:

1. **Cik pārlicinošs bija runātājs?** Stāja, balss intonācija, tembrs, vārdu izvēle, žesti. Piezīme: ja debates risinās valodā, kas skolēnam nav dzimtā, tad "akcents" un gramatikas kļūdas nav īpašības, ko ņem vērā.
2. **Cik laba bija runātāja argumentācija?** Loģika, spriedumi, sapratne par debatēm un tēmu, argumentu kvalitāte, piemēru/liecību kvalitāte.
3. **Cik labi runātājs spēja sniegt atsauces** uz izmantoto informāciju?
4. **Cik labi runātājs spēja atbildēt** uz oponentu sniegtajiem jautājumiem un argumentiem. Piezīme: pirmo apstiprinošo runātāju, protams, nevar vainot par atspēkojuma neesamību. Tas būtu neloģiski.

Punktu sniegšana: teorētiski tiesneši var novērtēt skolēnu runas punktu skalā 12–30, bet gandrīz vienmēr lietotā punktu skala ir 19–29.

29-30: Izcila runa. Visdrīzāk labākā runa turnīrā. Tiek dots reti.

27-28: Teicama runa.

25-26: Ļoti laba runa.

23-24: Laba runa.

21-22: Apmierinošs sniegums.

21-20: Runā ir būtiski trūkumi.

< 20: Ir ļoti maz labu iemeslu, lai skolēnam dotu tik maz punktu.

Svarīgi: tiesnesis personīgi nekad neiesaistās debatēs, bet objektīvi novērtē abu pušu padarīto. Ja tiesnesim noteikts arguments šķiet nepārliciecināms, jo "es zinu, ka tā nav" vai "es to varētu mierīgi atspēkot", tas būtu negodīgi un nepareizi ļaut savām pārlicībām ietekmēt debašu rezultātu. Tikai ļoti acīmredzami meli var tikt noraidīti no tiesnešu puses, pat ja pretējā komanda uz to nav atbildējusi. Piemēram, apgalvojums, ka Latvijai ir kodolieroči, ir acīmredzami meli.

BRITU PARLAMENTĀRĀS DEBATES

(British Parliamentary style debate)

Britu parlamentāro debašu formāta pamatā ir procedūra Lielbritānijas parlamentā. No Lielbritānijas parlamenta ir pārņemti arī nosaukumi runātāju lomām debatēs. Šis ir debašu formāts ir vairāk domāts studentiem, tāpēc tā izklāsts ir dots ļoti virspusēji.

Par puse tiek dēvēta par Valdību (the Government), bet **Pret puse** par Opozīciju (the Opposition). Valdības un opozīcijas runātājus sauc par "sides of the House", atsaucoties uz Lielbritānijas parlamenta ēku, kur valdība un opozīcija sēž katra savā zāles pusē tieši preti viena otrai.

Debašu temats (motion) tiek paziņots 15 minūtes pirms debates sākuma. Gatavošanās laikā nav atļauts izmantot internetu vai elektroniskās ierīces, vai konsultēties ar citām komandām vai tiesnešiem. Pēc mazā sagatavošanās laika ir saprotams, kāpēc šis debašu formāts ir vairāk domāts studentiem, nevis skolēniem.

Debatē piedalās 4 komandas, divas valdībā un divas opozīcijā. Katrā komandā ir divi runātāji, kas savā starpā ir sadalījuši lomas. Komandu un runātāju lomu secība ir sadalīta šādi:

PROPOZĪCIJA / VALDĪBA: OPOZĪCIJA:

Opening Government (OG)	1. Prime minister	3. Deputy prime minister
Opening Opposition (OO)	2. Leader of opposition	4. Deputy leader of opposition
Closing Government (CG)	5. Member of government	7. Government whip
Closing Opposition (CO)	6. Member of opposition	8. Opposition whip

Premjerministra uzdevums ir definēt debates tematu un nākt klajā ar pirmajiem argumentiem. Opozīcijas vadītājs atspēko Premjerministra argumentus un nāk klajā ar savējiem. To pašu dara arī pārējie runātāji, viens otru atspēkojot un prezentējot savus argumentus. Noslēdzošā Valdības un Opozīcijas komanda (Closing Government & Closing Opposition) cenšas neatkārtot jau pateikto, bet pavērst debates citā virzienā un apskatīt kādu vēl neminētu problēmas aspektu jeb veidot tā saukto "extension". Pēdējiem diviem runātājiem (Whip speakers) ir īpaša loma. Viņi nedrīkst prezentēt jaunus argumentus, bet apkopo debatē pateikto un pamato, kāpēc tieši viņu komanda ir uzvarējusi.

PASAULES SKOLU DEBAŠU FORMĀTS

(World Schools Style debate)

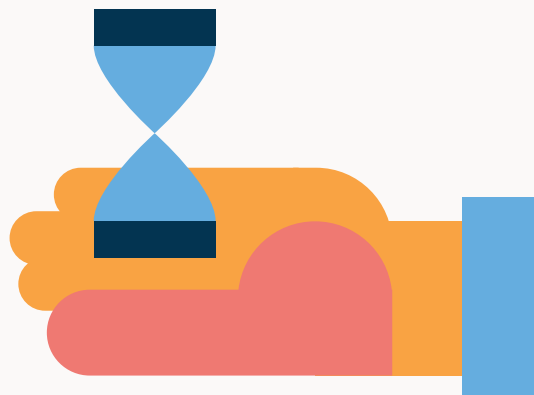
Pasaules skolu formāts ir populārākais skolēnu debašu formāts pasaulē. Teju visi starptautiskie turnīri skolēniem notiek angļiski Pasaules Skolu formātā. Tas ir arī pašreiz straujāk augošais debašu formāts Latvijā. Pasaules skolu formātā ir divas puses, katrā pa trim runātājiem un četrām runām. Par puse tiek dēvēta par propozīciju/valdību un Pret puse par opozīciju. Debašu runu secība šajā formātā ir šāda (pievērš uzmanību atbildes runu secībai – pirmā ir opozīcija):

PROPOZĪCIJA / VALDĪBA:

1. Pirmais valdības runātājs (8 minūtes)
2. Otrais valdības runātājs (8 minūtes)
3. Trešais valdības runātājs (8 minūtes)
4. Valdības atbildes runa (4 minūtes)

OPOZĪCIJA:

1. Pirmais opozīcijas runātājs (8 minūtes)
2. Otrais opozīcijas runātājs (8 minūtes)
3. Trešais opozīcijas runātājs (8 minūtes)
4. Opozīcijas atbildes runa (4 minūtes)

Atbildes runas maina ierasto valdība/opozīcija secību, lai padarītu debates balansētākas. Tā kā pirmais valdības runātājs nevar atspēkot vēl neizskanējušo opozīcijas lietu, valdības pusei tiek dots pēdējais vārds debatē. Atšķirībā no K.Popera formāta, runu starpā nav nedz izjautāšanas daļas, nedz iespēja komandai apspriesties, izmantojot 5 minūšu papildlaiku.

Runātāju lomas un pienākumi:

Pirmais valdības runātājs – definē tēmu/sniedz plānu (skatīt zemāk sadaļu par definīcijām un plānu). Prezētē valdības stiprākos argumentus, kas pēc skaita parasti ir trīs vai divi.

Pirmais opozīcijas runātājs – piekrīt, apšaubā vai sniedz savu definīciju/plānu. Atspēko pirmā valdības runātāja argumentus un prezētē opozīcijas stiprākos argumentus, kas pēc skaita parasti ir trīs vai divi.

Otrie valdības un opozīcijas runātāji – aizstāv sava pirmā runātāja lietu no oponentu uzbrukumiem, sniedz atspēkojumu oponentu argumentiem un prezētē (parasti vienu) jaunu argumentu savai pusei.

Trešie valdības un opozīcijas runātāji – nesniedz jaunus argumentus, tā vietā veltot ļoti daudz laika oponentu atspēkošanai. Atrrod debates svarīgākos strīdus punktus (ideju, vēribu sadursmes). Šis runātāju lomas patiks skolēniem, kuri parasti aizraujas ar atspēkojumu savās runās.

Atbildes runas – drīkst sniegt tikai pirmais vai otrais komandas runātājs (tātad valdības un opozīcijas komandās vai nu pirmais, vai otrais runātājs debatēs sniegs divas runas). Dod iemeslus, kāpēc viņu komanda ir uzvarējusi, neminot nevienu jaunu piemēru, atspēkojumu vai argumenti. Plašākam skaidrojumam skati septīto nodaļu.

Jautājumi debates laikā (Points of Information):

Viena no interesantākajām daļām debatēs ir iespēja oponenta runas laikā uzdot jautājumu. To drīkst darīt oponentu runas laikā, kas ir starp pirmo un pēdējo minūti (tātad 8 minūšu runā jautājumu var uzdot tikai pēc pirmās minūtes līdz brīdim, kad pienāk septītā minūte).

Jautājumu piedāvā, pieceļoties un ļaujot zināt oponentam, ka vēlies uzdot jautājumu (piem., sakot "Jautājums!"). Oponentam ir izvēle pieņemt vai noraidīt jautājumu (pasakot "nē, paldies" vai vienkārši noraidoši pamāt ar roku). Ir svarīgi saprast, ka jautājumus var piedāvāt bieži (etiķete diktē, ka jāietur vismaz 15 sekunžu pauze starp jauna jautājuma uzdošanu), bet vienmēr tā ir runātāja izvēle – pieņemt vai nepieņemt jautājumu savas runas laikā.

Ja jautājums ir pieņemts, jautātājam ir laiks līdz 15 sekundēm, lai to uzdotu. Parasti labi jautājumi ir tādi, kas norāda uz kļūdu oponentu spriedumos vai ir sarežģīti pēc būtības. Pasaules skolu formātā ir pieņemts, ka runas laikā pieņem vienu vai divus jautājumus.

Debašu tēmas:

Pasaules skolu formāta tēmas pēc būtības lielākoties iedalās divās grupās – rīcībpolitikas un vērtību/analīzes tēmās.

Rīcībpolitikas tēmas tiek pasniegtas kā valdības lēmums par kādu rīcību, kuru cenšas nepieļaut iedomātajā parlamentā esošā opozīcija. Piemēram, Valdība aizliegts visas azartspēles, Valdība pārstās finansēt mākslu u.t.t. . Šajās tēmās valdības komandai ir uzdevums izveidot un paskaidrot vispārīgu plānu, kā nodrošināt politikas ieviešanu (sīkāk plāna veidošana aprakstīta zemāk).

Vērtību/analīzes tēmas ir līdzīgas K. Popera debašu izmantotajām tēmām. Tās parasti ir formulētas kā "Valdība uzskata, ka..", pēc kura seko apgalvojums. Piemēram, Valdība uzskata, ka zaļā enerģija ir nākotne, Valdība uzskata, ka karš izraisa vairāk problēmu nekā atrisina u.t.t. . Šajā gadījumā rīcības plāns nav nepieciešams, tomēr valdībai joprojām jādefinē tēma mazliet šaurāk.

Vēl viens tēmu sadalījums ir balstīts uz iepriekš gatavošanos. Atšķirībā no K. Popera, Pasaules skolu formāta turnīros katrā debašu riņķī izmanto citu tēmu. Turnīros ir divu veidu debātes – sagatavotās un nesagatavotās (impromptu).

Nesagatavotajām debatēm tēma tiek paziņota tikai turnīrā, pēc tam komandām dodot stundu laika runu sagatavošanai atsevišķās telpās. Laika posmā starp tēmas paziņošanu un debātes sākumu komandām ir aizliegts izmantot informācijas avotus, kā arī konsultēties ar treneriem vai citiem cilvēkiem, izņemot komandas biedrus. Sagatavotās tēmas, līdzīgi kā Popera formātā, skolēni sagatavo kopīgi pirms turnīra, lietojot jebkādu palīdzību pēc saviem ieskatiem.

Tēmas definēšana/plāns:

Valdības komandai nepieciešams definēt jeb "sašaurināt" debātes. Piemēram, tēmā par to, ka "Valdība aizliegts azartspēles", Valdībai ir pienākums definēt, kas ir azartspēles. Šajā formātā definīcijām neizmanto informācijas avotus un debatētājiem tiek dota brīvība definēt tēmu pēc saviem ieskatiem – līdz ar to arī uzņemties atbildību par sliktām definīcijām.

"Laba definīcija ir tāda, kura šķīstu godīga un saprotama vispārīgi zinošam un loģiski domājošam cilvēkam."

Piemēram, tēmā par azartspēļu aizliegšanu slikta definīcija būtu: "Ar azartspēlēm mēs domājam spēli Krievu ruleti, kurā, kā mēs visi zinām, cilvēkiem ir 1/6 iespēja sevi nogalināt". Mēs intuitīvi varam saprast, ka tā ir slikta definīcija, jo neviens zinošs un loģiski domājošs cilvēks uzreiz par to neiedomājas, kad izdzird vārdu "azartspēles". Laba un vienkārša definīcija būtu: "Ar azartspēlēm mēs domājam visas tās dažādās spēles, kuras cilvēki spēlē kazino, spēļu namos vai internetā, tai skaitā derību likšanu." Šī definīcija neietver pilnīgi visus azartspēļu veidus, bet jebkurš zinošs un loģiski domājošs cilvēks piekristu, ka šī definīcija ietver azartspēļu būtību, un tāpat šī ir ļoti laba definīcija debatēm.

Tāpat Valdībai rīcībpolitikas tēmās būtu vēlams pastāstīt, kā iespējams šo lēmumu ieviest un kāpēc tas būs efektīvs (plāns). Piemēram, tēmā par azartspēļu aizliegšanu Valdība

varētu teikt, ka tas būtu rakstīts likumā, ka jebkurš cilvēks, kas nodarbotos ar azartspēlēm, tiktu sodīts. Bieži vien nepieciešamība pēc plāna apraksta ir minimāla. Piemēram, tēmā "Valdība pārstās finansēt mākslu" pietiek norādīt, ka vairākas institūcijas – teātri, opera, mākslas muzeji –, kas šobrīd saņem valsts atbalstu, turpmāk to nesaņems. Plāna paskaidrošanas mērķis ir parādīt, ka izvēlētā politika ir īstenojama un skaidri parādīt tās sekas sabiedrībā. Plānam nav jābūt perfektam un ļoti detalizētam, bet saprotamam.

Ja Opozīcijai šķiet, ka Valdības piedāvātā definīcija/plāns ir absurds, tad ieteicams uz to norādīt un piedāvāt labāku definīciju/plānu tā vietā.

Pasaules skolu formāta filozofija:

Lielā tēmu skaita un nesagatavoto debašu dēļ šajā formātā nav prasības pēc atsaucēm uz izmantoto informāciju un iepriekš sagatavotiem faktiem kā K. Popera formātā. Svarīgāka ir izpratne par sabiedrības vērtībām, principiem, loģiku un dažādu institūciju – valsts, tiesu sistēmas, ekonomikas, zinātnes, kultūras u.t.t. – nozīmi mūsdienu pasaulē. Tādēļ gatavošanās šī formāta debatēm biežāk izpaužas kā diskusijas par augstākminētajām tēmām ar treneriem un mācīšanās. Šajā formātā arī netiek pieņemtas atsauces uz sabiedrības autoritātēm – tā vietā tiek pieņemts, ka katra debatētāja paša argumentētajam viedoklim ir lielāka vērtība.

Kā tiesāt Pasaules skolu formātu?

Tiesnesis vērtē katra runātāja sniegumu debatē atsevišķi, savu vērtējumu izsakot punktus. Uzvar tā komandai, kurai ir vairāk punktu (neizšķirts rezultāts nav atļauts).

Pasaules skolu formātā ir trīs galvenie kritēriji, pēc kuriem vērtē runas:

1. **Saturs/content (24–32 punkti).** Cik labi pamatoti un loģiski ir runātāja argumenti un atspēkojums.
2. **Stils/style (24–32 punkti).** Cik pārliciecināšs bija runātājs. Stāja, balss intonācija, tembris, vārdu izvēle, žesti, runāšanas temps. Piezīme: ja debates norisinās valodā, kas skolēnam nav dzimtā, tad "akcents" un gramatikas kļūdas nav īpašības, ko ņem vērā. Izruna un akcents nav saistīti ar stilu.
3. **Stratēģija/strategy (12–16 punkti).** Cik labi runātājs izmanto savu laiku – svarīgākajiem argumentiem dots vairāk laika, runas ilgums ir ļoti tuvu atļautajam laikam, t.i., runa nav beigusies priekšlaicīgi vai turpinājusies pārāk ilgi. Vai runātājs ir aktīvi devis labus jautājumus oponentiem un pats arī uz vismaz vienu atbildējis. Vai runātājs ir sapratis, kas ir svarīgākie jautājumi debatēs.

Parasti punkti tiek doti tā, lai turnīrā vidējas kvalitātes runa saņemtu 70 punktus. Atbildes runām visi punkti ir dalīti uz pusi. T.i., par saturu iespējams saņemt 12–16, stilu 12–6 un stratēģiju 6–8.

80: Viena no labākajām debašu runām vēsturē.

77–79: izcila runa.

75–76: teicama runa.

73–74: ļoti laba runa.

71–72: laba runa.

70: vidējas kvalitātes runa.

67–69: apmierinoša runa.

65–66: kompetenta runa.

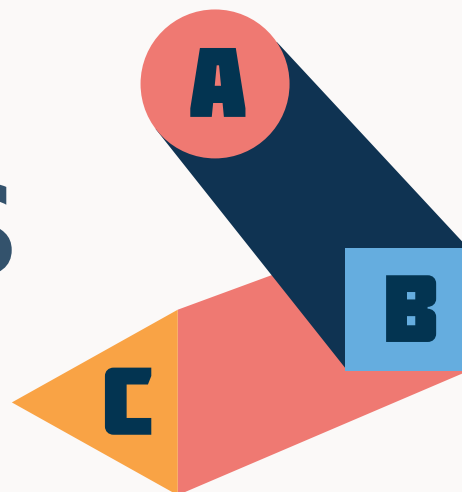
61–64: zemas kvalitātes runa.

60: minimālas kvalitātes runa.

Svarīgi: tiesnesis personīgi nekad neiesaistās debatēs, bet objektīvi novērtē abu pušu darīto. Ja tiesnesim noteikts arguments šķiet nepārliciecināšs, jo "es zinu, ka tā nav" vai "es to varētu mierīgi atspēkot", tas būtu negodīgi un nepareizi ļaut savām pārliciecināšām ietekmēt debašu rezultātu. Tikai ļoti acīmredzami meli var tikt noraidīti no tiesnešu puses, pat ja pretējā komanda uz to nav atbildējusi. Piemēram, apgalvojums, ka Latvijai ir kodolieroči, ir acīmredzami meli.

PIEKTĀ NODARBĪBA: EFEKTĪVAS RUNĀŠANAS PAMATI

Lai runa būtu efektīva:

1. Ir jāsaprot runas mērķi – ko mēs gribam panākt ar šo runu?
2. Ir jāsaprot, kas ir mūsu publika – kas ir tie cilvēki, kuru priekšā mums jāuzstājas?

Atbildot uz šiem jautājumiem, varam izvēlēties piemērotāko runāšanas manieri. Piemēram, ja grasāties uzstāties debašu sacensībās tiesnešu (pasniedzēju) priekšā, ir svarīgi domāt par:

- **Saturu.** Debatēs bez laba satura neko nevar sasniegt.
- **Pārlicinātību.** Debatēs ir jābūt pārlicinātām par runas saturu, un, protams, ir jāizskatās pārlicinoši. Pārlicinātībai ir jābūt balsī: nedrīkst drebēt, ir jārunā diez gan ātri, bez ilgām pauzēm; kustības nedrīkst būt haotiskas, jābūt mierīgam.
- **Acu kontaktu.** Ar jebkuru publiku ir jāuztur acu kontakts. Debatēs acu kontakts, pirmkārt, ir jāuztur ar tiesnešiem, jo viņi arī ir publika. Uzturēt ilgu acu kontaktu ar oponentiem tiek uzskatīta par agresīvu rīcību.
- **Modulāciju.** Ir jāmaina balss nostādnes, lai uzsvērtu konkrētas lietas, var variēt arī ātrumu ātrāk runāt par paskaidrojumu un vairākiem mehānismiem, bet runāt lēnāk, lai uzsvērtu secinājumu. Tāpat var mainīt arī intonāciju un skaļumu – skaļāk uzsvērt secinājumus un vissvarīgākās lietas.
- **Ķermeņa valodu.** Žestikulācija un kustības. Kā jau teikts, runātājam jāizskatās pārlicinoši, mierīgi un jābūt saskaņā ar runas saturu. Ķermeņa valoda arī var tikt izmantota, lai padarītu lietas vieglāk uztveramas.
Piemērs: kad runātājs stāsta par diviem iespējamiem risinājumiem, to var uzsvērt ar diviem pirkstiem vai divām rokām.
- **Nedrīkst kustēties un staigāt pārāk daudz.** Ir pieņemami nedaudz pastaigāties runas gaitā, bet ne tālāk par 0.5 – 1m no vietas un ne biežāk, kā reizi pusminūtē. Ir jāuzmanās no nekontrolētām kustībām.
Piemērs: nepārtraukti taustīt savas rokas pulksteni vai nemitīgi burzīt savu lapu ar pierakstiem.
- **Struktūru.** Klausītājiem ir vieglāk sekot līdz runas gaitai, ja pirms tam ir piedāvāts plāns. Labā prakse ir runas sākumā īsi pateikt, par ko tiks runāts.
Piemērs: "Manā runā būs divi galvenie argumenti. Pirmkārt, kāpēc pingvīnu populācijas ir svarīgas Antarktīdas biosfērai. Otrkārt, kā tieši šis priekšlikums palielinās pingvīnu populācijas."

- **Jokiem.** Publiskajā runā ļoti labi iederas joki, taču tiem jābūt saistītiem ar debates tēmu un neaizskarošiem. Debatēs, it īpaši skolās, labāk atturēties no joku izmantošanas.

Vingrinājums:

- Pasniedzējs uzraksta uz dažādiem papīriem tik daudz vārdu, cik ir dalībnieku; katrs dalībnieks arī uzraksta vienu vārdu uz papīra gabala;
- Abas papīru kaudzes samaisa;

Izvēlas pirmo dalībnieku – viņš iznāk auditorijas priekšā un paņem vienu papīru. Viņam minūtes garumā jārunā par vārdu, kas uzrakstīts uz izvēlēta papīra. Trīs noteikumi: nedrīkst novirzīties no tēmas (ir jārunā par izvēlēto vārdu), nedrīkst apstāties vai izmantot liekvārdību (piemēram, „mmm”, „umm”, „ēēē”), nedrīkst zaudēt acu kontaktu ar auditoriju.

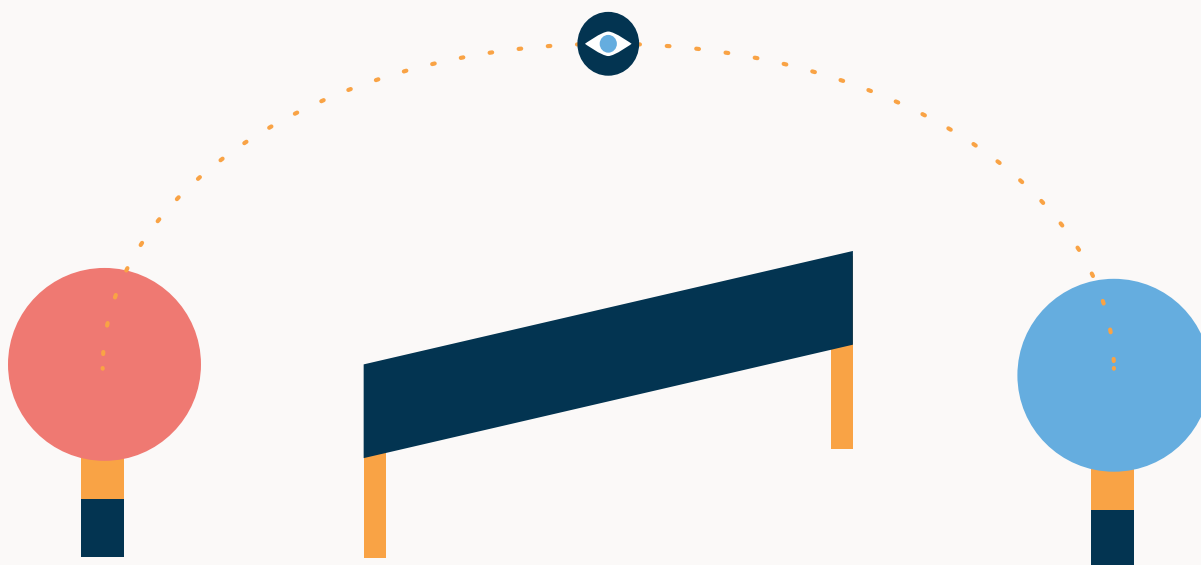
- Visi citi dalībnieki mēģina pieķert runājošo un identificēt kādu no trim noteikumu pārkāpumiem.
- Ja kādam izdevās pieķert citu, tad viņš nāk priekšā un turpina runāt par to pašu vārdu.
- Pasniedzējs seko līdz hronometram un, tikko minūte beidzas, paziņo par to, un cilvēks, kas atrodas priekšā, paņem nākamo vārdu no kaudzītes. Kad cilvēki mainās, hronometrs jāaptur.
- Spēle beidzas, kad izlietoti visi vārdi kaudzītē.
- Katrs runājošais saņem tik daudz punktu, cik sekundes viņš kopumā ir norunājis (to pieraksta pasniedzējs).

Ja šis vingrinājums izskatās par grūtu grupai, to sākumā var aizstāt ar citu:

- Katrs izvēlas tēmu, kas viņam patīk, un 10 minūšu laikā sagatavo par to 2-3 minūšu runu.
- Katrs stājās priekšā ar savu runu, un pēc tam visi kopā apspriež, kas bija labi manierē, ko varētu uzlabot.

Bet, pat ja pirmajā reizē šis vingrinājums netiek izmantots, to tomēr iesakām novadīt kāda citā brīdī, kad grupa būs vairāk sagatavota. Šis vingrinājums ir viens no labākajiem, lai uzlabotu cilvēku pārliecinātību, iemācītu spēju ātri reaģēt (kas ir ļoti noderīgi debatēs), kā arī attīstītu iemaņas izdomāt runu bez sagatavošanas (improvizācija).

SESTĀ NODARBĪBA: JAUTĀJUMI UN ATBILDES

Jautājumu būtība:

Jautājumiem pēc savas būtības ir vairāki pielietojumi. Tie var tikt izmantoti, lai iegūtu vairāk informācijas, norādīt uz kļūdām oponentu loģikā, iedzītu oponentu pretrunā u.t.t. .

Jautājumu uzdošana padara debates interesantākas. Atbildēt uz sarežģītiem jautājumiem prasa spēju ātri reaģēt, un uzdot sarežģītus jautājumus prasa spēju atrast vājības oponentu atbildēs. Arī ārpus debatēm prasme labi uzdot un atbildēt uz jautājumiem ir noderīga ikvienam. Lai notvertu skolēnu interesi, var mēģināt sākt nodarbību ar jautājumu: "Vai jums kādreiz ir bijis tā, ka skolotājs uzdod jautājumu, uz kuru nevarējāt atbildēt?"

Atvērtā un slēgtā tipa jautājumi:

Vieglākais veids, kā uzdot jautājumu, ir formulēt to slēgtā formā ("Vai..?"), un tie parasti ir atbildami ar vienu vārdu – "jā" vai "nē". Šādi jautājumi ļoti reti ir noderīgi – reti kad var uzdot jautājumu, uz kuru atbildot ar "jā" vai "nē" runātājs mazinātu sava stāstījuma ticamību.

Tādēļ debatēs biežāk tiek lietoti atvērtā tipa jautājumi ("Kā..?", "Kāpēc..?", "Kādi ir piemēri..?"), kas paredz garākas atbildes un var labāk izcelt dažādas nepilnības oponentu argumentos.

Skolēniem var iedot uzdevumu pārveidot mazāk spēcīgos slēgtos jautājumus un stiprākiem atvērtiem jautājumiem.

Piemērs: "Vai privātums ir svarīgs?" → "Kāpēc privātums ir svarīgs?"; "Vai šāds atgadījums kādreiz vispār ir noticis?" → "Kādi ir Jūsu piemēri, ka šādi atgadījumi vispār ir notikuši?"

Jautājumi palīdz izdomāt labākus paskaidrojumus:

Mēs esam atkārtoti uzsvēruši, ka Paskaidrojuma daļai APES modeli ir jāsastāv no secīgām loģiskām tēzēm (t.i., loģiskā veidā katrs jaunais pieņēmums izriet no iepriekš teiktā). Bieži skolēniem tieši šī daļa rada visvairāk problēmu APES modeli. Kā risinājumu piedāvājam lietot trīs jautājumu metodi.

Trīs jautājumu metode paskaidrojumu veidošanai:

Labus paskaidrojumus var veidot, sev prasot atvērtus jautājumus ("Kā..?", "Kāpēc..?", "Kādi ir piemēri..?") un uz tiem atbildot. Ar šādu paškritisku metodi mēs mazinām iespēju, ka paskaidrojums būs nepilnīgs. Trīs jautājumu uzdošana sev ir minimums labam paskaidrojumam.

Piemēram, tēmā par to, ka mums vajadzētu aizliegt mašīnas pilsētu centros: Mēs uzlabosim gaisa kvalitāti. **Kā tieši?** → Jo mēs samazinātu gaisa piesārņojumu. **No kā rodas gaisa piesārņojums?** → No mašīnas izplūdes gāzēm. **Kāpēc izplūdes gāzes ir kaitīgas?** → Jo tās satur oglekļa un slāpekļa oksīdus (un arī citas vielas), kas tik lielos apmēros izjauc gaisa dabisko saturu.

Sokrātiskā metode:

Sengrieķu filozofs Sokrāts bija zināms par viņa nemitīgo jautājumu uzdošanu. Viņš mēdza novest Atēnu iedzīvotājus līdz dusmām ar savu nebeidzamo izjautāšanu.

Fragments no Sokrāta sarunas ar zemnieku: Sokrāts: Zemniek, kāpēc tu pavadi visu savu dienu uz lauka? Zemnieks: Lai varētu ievākt ražu. Sokrāts: Kāpēc tev vajag ievākt ražu? Zemnieks: Lai es to varētu pārdot pilsētniekiem. Sokrāts: Kāpēc tev ir vajadzīga nauda? Zemnieks: Lai izdzīvotu. Sokrāts: Kāpēc tu izvēlies dzīvot, nevis mirt? Zemnieks: Sokrāt, liec man mieru!

Sokrātiskā metode mums palīdz labāk saprast, aiz kādiem pieņēmumiem balstās mūsu viedokļi un spriedumi. Tā arī palīdz skolēniem trenēties spontāni atbildēt uz jautājumiem un kritiskāk izvērtēt savus pamatojumus.

SEPTĪTĀ NODARBĪBA:

ATBILDES JEB

APKOPOJUMA

RUNA

Analīzes runas mērķis ir parādīt, ka pārstāvētā puse ir uzvarējusi. Analīzes runātājam ir jāapkopo visi argumenti, kas tika pieminēti debatēs, un jāparāda, ka pārstāvētās puses argumenti ir spēcīgāki. Analīzes runās nedrīkst parādīties jauni argumenti, jo pretiniekam vairs nav iespējas uz tiem atbildēt, bet jāievieš jauni paskaidrojumi un rakursi jau minētiem argumentiem.

Analīzes runu var strukturēt izmantojot vairākas metodes:

Atspoguļot debates gaitu. Sekojot šai metodei, apkopojuma runā secīgi apraksta katru runātāja teikto, sākot ar pirmo apstiprinošās puses un beidzot ar pēdējo noliedzošās puses runātāju. To darot, pastāvīgi tiek salīdzināti argumenti, kas tika pateikti katrā runā un tam sekojošais atspēkojums. Apkopojuma uzdevums ir pamatot un pārliecināt, ka runātāja komanda veiksmīgi atspēkoja pretējās komandas argumentus, turpretī pašu argumentus pretējai komandai neizdevās atspēkot.

Šis veids ir ļoti viegli izmantojams, bet var būt grūti saprotams tiesnešiem un bieži vien ir mazāk efektīvs. Debatēs parasti rodas viens vai vairāki galvenie sadursmes punkti vai svarīgākie jautājumi, uz kuriem debates koncentrējas. Komanda, kuras argumenti izrādās stiprāki šajos jautājumos, uzvar debates. Ja tiek skatīti visi argumenti pēc kārtas, ļoti iespējams, ka runa izvērtīsies par vienkāršu debates atstāstījumu, veltot uzmanību citām, mazāk svarīgām debates daļām. Turklāt, veltot laiku argumentu atstāstīšanai, tiek samazināts runātājam pieejamais laiks, lai veiktu salīdzinājumu un apskatītu jautājumus, kas galu galā izšķir debates uzvarētāju. Daudz efektīvāka ir nākamā metode.

Identificēt „sadržsmes punktus”.

Sekojošai metodei, runātājs secīgi neapskata visu runātāju teikto, bet:

1. Identificē “sadržsmes punktu” jeb argumentu kopumu par vienu jautājumu vai tematu;
2. Apkopo katras komandas argumentus par šo jautājumu vai tematu;
3. Salīdzina argumentāciju un pamato, kāpēc tieši paša runātāja komandas argumentācija bijusi spēcīgāka un tādēļ debātes ir uzvarētas.

Piemēram, apskatīsim iespējamus argumentus debātē par alkohola aizliegšanu.

Apstiprinošā puse:

- pierādīja, ka cilvēki nespēj sevi kontrolēt, lietojot alkoholu;
- pierādīja, ka cilvēki kļūst atkarīgi no alkohola.

Noliedzošā puse:

- pierādīja, ka cilvēki zina savu mēru un savas spējas izturēt alkoholu labāk nekā valdība.

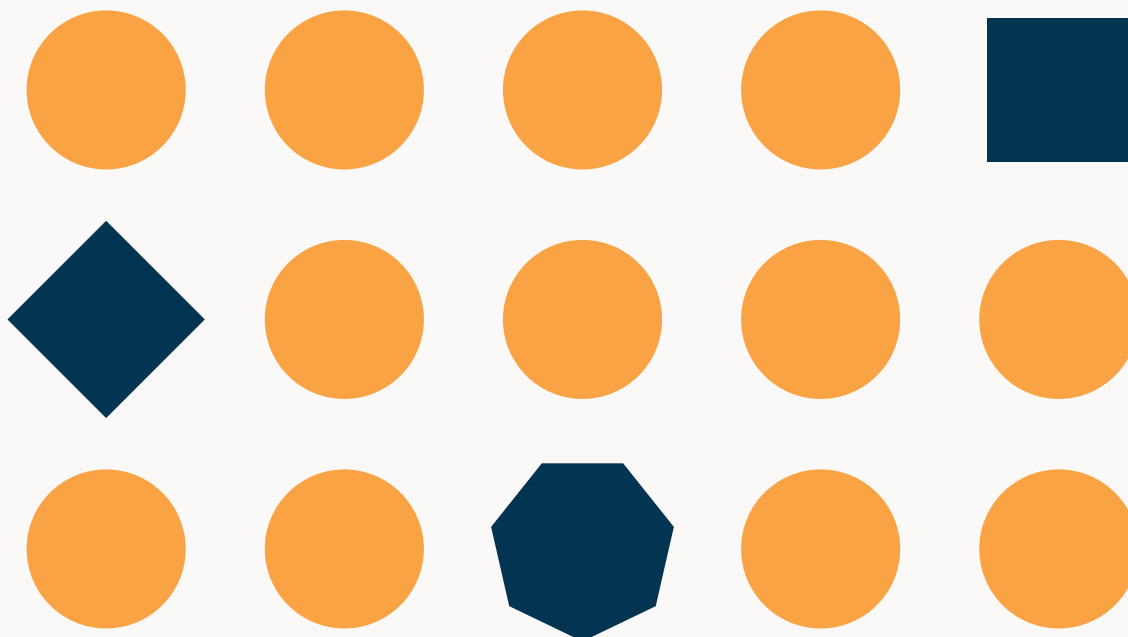
“Visus šos argumentus apvieno temats: valdības kontrole pret individuālo brīvību.”

Apstiprinošās puses argumentu apkopojums varētu būt „Valdības loma ir aizsargāt individu, arī no kaitējuma, ko viņš varētu pats sev nodarīt”. Noliedzošās puses argumentu apkopojums varētu būt „individu var rīkoties, kā pats grib, lai sasniegt lielāko labumu, bet valdības loma ir dot viņam pēc iespējas vairāk brīvības”.

Sadržsmes punkti bieži tiek formulēti kā retoriski jautājumi. Šajā gadījumā tas varētu būt, “kāda ir valdības loma individu kontrolē?”.

Parasti analīzes runa tiek būvēta ap 3 sadržsmes punktiem, un runātājs tos paskaidro vienu pēc otra. Tomēr citās debātēs varētu būt arī 2 vai 4 punkti. Apkopojumā jārunā par stiprākajiem argumentiem, kas tika pieminēti katrā pusē un par ko bija “strīds”. Ja analīzes runātājs nepiemin kādu svarīgu argumentu, tiesnesim varētu rasties iespaids, ka komanda izvairās no attiecīgās tēmas. Taču, nav vērts minēt argumentus, ko, piemēram, īsi pieminēja tikai viena komanda, un uz ko vispār neatbildēja pretējā komanda, vai arī, kas debātē nav bijuši svarīgi – tādā veidā nelietderīgi tiek lietots ierobežotais laiks.

Analīzes runātājam ir rūpīgi jāseko debātēm, lai spētu identificēt “sadržsmes punktus”, savā runā veikt analīzi par izskanējušajiem argumentiem un salīdzināt tos.

ASTOTĀ NODARBĪBA: LOGIKAS KĻŪDAS

Kļūdaina vai nepareiza argumentācija nav nekas jauns; tā regulāri novērojama gan mūsu pašu ikdienas sarunās, gan arī plašsaziņas līdzekļos un pat sabiedrībā zināmu personu runās. Šo kļūdaino argumentāciju varam klasificēt arī kā loģikas kļūdas (logical fallacies). Loģikas kļūdas ir dažādi spriedumu veidi, kas parasti izklausās patiesi un pārliecinoši, kas īstenībā it nemaz nav loģiski pamatoti.

Loģikas kļūdu klasifikācija laika gaitā ir mainījusies un dažādiem autoriem tā mēdz atšķirties, taču viena no klasifikācijas metodēm loģikas kļūdas iedala formālajās (deduktīvās loģikas kļūdas) un neformālajās (pamatojuma loģikas kļūdās).

Formālās jeb deduktīvās loģikas kļūdas piedāvā nepareizus pieņēmumus un kļūda ir redzama jau paša argumenta formā. Tā ir nepareiza un nelogiska secinājumu izdarīšana, piemēram, ja pastāv saistība (korelācija) starp divām parādībām, ne vienmēr tā būs cēloņsakarība. Lai ilustrētu šo kļūdu veidu: Jānis sava apgalvojuma pamatošanai izmantoja grafiku, kurā parādīts, ka, pieaugot gaisa temperatūrai pēdējo gadsimtu laikā, samazinājies pirātu skaits pasaulē. Tātad var apgalvot, ka pirāti ir tie, kas līdz šim kavējuši temperatūras pieaugumu, un globālā sasilšana notiek nevis tāpēc, ka pieaug izplūdes gāzu apjoms, bet gan tāpēc, ka izzūd pirāti. Aprakstītajā piemērā ir loģikas kļūda, jo pierādījums neapstiprina argumentu.

Neformālās jeb pamatojuma loģikas kļūdas ir tādas, kurās premisa jeb pamatojums nepierāda argumentu. Gala spriedumu patiesums no premisu patiesuma izriet tikai ar daļēju ticamību. Šādos argumentos pierādījumos trūkst saiknes starp apgalvojumu un premisu, kā pamatojums tiek pielietoti vispārinājumi, atsaukšanās uz tradīcijām vai autoritāti, apelācija pie emocijām, nepareizi interpretēti pētījumi, nelogiski izdarīti secinājumi un tamlīdzīgi.

Kaut arī loģika un loģikas kļūdu teorija ir ļoti plaša tēma filozofijā (par to vairāk vari lasīt šeit) un praktiski būtu iespējams izdalīt vairākus blokus loģiku kļūdu, zem kuriem kopumā būtu vairāki desmiti loģikas kļūdu, šajā nodaļā apskatīsim izplatītākās loģika kļūdas, kuras varam identificēt ikdienā. Šī teorija ir īpaši noderīga, veidojot atspēkojumu un reaģējot uz kļūdām pretinieku argumentos.

Lai ērti aplūkotu populārākās loģikas kļūdas ar piemēriem, iesakām apmeklēt interaktīvo loģikas kļūdu mājaslapu – www.yourlogicalfallacyis.com/lv – kurā latviešu valodā (arī angļu, krievu, u.c.) apskatītas 24 biežākās loģikas. Savukārt, lai mācītos loģikas kļūdas un to teoriju aktīvā veidā, iesakām [loģikas kļūdu spēli – metodisko materiālu “Populists”](#), kas radīta, lai attīstītu jauniešu spēju kritiski domāt un argumentēt. Par iespējām iegūt spēli savā īpašumā, sazinies ar Latvijas Debašu asociāciju “QUO Tu domā?” vai meklē to savā tuvākajā jauniešu centrā (vai pat savā skolā).

DEVĪTĀ NODARBĪBA: IESAISTĪTO PUŠU ANALĪZE

Kas ir iesaistītās puses?

Lai labāk sagatavotu argumentus, noderīgi izmantot iesaistīto pušu analīzi, kas ļauj skaidrāk izprast tēmas jēgu. Lai veiktu šo analīzi, ir jāuzdod jautājums – kuras cilvēku grupas ietekmēs šī tēma?

Atbildot uz šo jautājumu, nepieciešams koncentrēties uz sabiedrības grupām, kuras šīs tēmas radītas izmaiņas ietekmēs atšķirīgi – parasti kādu grupu ietekmēs vairāk pozitīvi, bet citu – negatīvi. Sabiedrības grupas var dalīt pēc vecuma (bērni, pusaudži, darbības vecums, pensionāri), dzimuma, ienākumu līmeņa, politiskās pārliecības (cilvēki, kam svarīga vide, personīgā brīvība, zemi nodokļi u.c.), reliģiskās pārliecības u.t.t. . Grupas var dalīt arī sīkāk, piemēram, pēc profesijas vai dzīvesvietas. Galvenais, lai tēma vienu pusi ietekmētu izteikti citādā veidā.

Kad ir izvēlētas būtiskākās grupas, nepieciešams sīki aprakstīt, kas tieši mainīsies to iespējās, un kā cilvēki šajās grupās jutīsies. Kad ir skaidras galvenās ietekmes – katra no komandām var redzēt, kuras no grupām tiks aizstāvētas viņu argumentos. Tomēr pateikt, ka viena grupa pēc rezolūcijas (tēmas) ieviešanas nokļūst izteikti sliktākā pozīcijā nav pietiekami – nākamais solis ir paskaidrot, kādēļ tieši šī grupa ir sabiedrībai īpaši svarīga.

Piemērs:

- Bērni ir svarīgāki par pieaugušajiem, jo veido mūsu nākotni;
- Uzņēmēji ir svarīgāki par strādniekiem, jo viņu spēja radīt darbavietas palīdz visiem;
- Nabadzīgākie iedzīvotāji ir jāatbalsta vairāk, jo viņu nabadzība ir mūsu izvēlētajā ekonomiskās sistēmas sekas.

Uzdevums:

Par kādu no sagatavotām tēmām liek skolēniem atrast tik daudz iesaistīto grupu, cik iespējams. Pēc tam no šī saraksta tiek atdalītas grupas, kuras tiek ietekmētas negatīvi un pozitīvi. Tad katrā no daļām sabiedrības grupas jāsakārto pēc ietekmes būtiskuma un grupas nozīmes sabiedrībā.

Tad, balstoties uz katra saraksta augšdaļā esošajām grupām, veido argumentus. Tēmas:

- Valdība aizliedz pilsētas centrā lietot automašīnas
- Valdība ļaus pensionāriem lietot sabiedrisko transportu par brīvu
- Valdība ieviesīs progresīvo ienākumu nodokli
- Valdība aizliedz reliģijas mācības skolās
- Valdība uzskata, ka svarīgi lēmumi par bērnu veselību jāpieņem ārstiem, nevis bērnu vecākiem

PIELIKUMS: DEBAŠU SPĒLES

Tas ir empīriski pierādīts, ka skolēni labāk apgūst jaunas prasmes, ja tās ir mācītas spēles formā. To sauc par gamification fenomenu. Šajā nodaļā atradīsiet dažādas spēles un aktivitātes

1.pielikums Nosaukums DEBAŠU TENISS (Teniss Debate)

Spēle ir vienkārša un vienīgā nepieciešamā sagatavošanās ir saraksts ar tēmām un, ja iespējams, visiem dalībniekiem redzams taimeris.

- Skolēniem jāsadala grupās pa trīs (vai pa divi)
- Katrā grupā būs divi «debatētāji» un viens «tiesnesis». Lomas tiek sadalītas nejauši, tās laika gaitā mainīsies.
- Pirmais debatētājs 30-45 sek. laikā prezentē savu argumentu «PAR».
- Otram debatētājam ir 30-45 sek. laika lai prezentētu «PRET» argumentu.
- Tā tas tiek atkārtots turpinot pastiprināt un atspēkot argumentus.
- Ja kādam no debatētājiem vairāk nav ko teikt ilgāk pa 10 sekundēm, uzvar tas skolēns, kuram paliek pēdējais vārds.
- Nav atļauts arī atkārtoties, tas kurš atkārtojās automātiski zaudē.
- Pēc tam jaunieši mainās sekojoši:
- Tiesnesis → Debatētājs «PAR» → Debatētājs «PRET» → Tiesnesis

2.pielikums Nosaukums "NĒ, TĀ NAV, JO..."

- Skolotājs izlasa apgalvojumu, piemēram, "Televīzija ir labāka par grāmatām".
- Skolēniem, pēc apgalvojuma dzirdēšanas, tiek dotas 5 minūtes, kuru laikā tiem jāizdomā atspēkojums skolotāja izteiktajam apgalvojumam.
- Pirms aktivitātes skolotājs precizē, ka atbilde nevar būt vienkāršs "NĒ", bet tam jābūt, "Nē, tā nav, jo...", kur skolēnam jānodod savs skaidrojums un arī piemēri savam apgalvojumam.

"Visinteresantākās diskusijas veidojas tad, kad skolotājs liek skolēniem iebilst jautājumiem, kuriem paši skolēni piekristu."

3.pielikums Nosaukums ČETRU STŪRU DEBATES (Four-Corners Debate)

Spēle ir vienkārša un vienīgā nepieciešamā sagatavošanās ir saraksts ar tēmām.

- Klases stūrus sadala četrās zonās – piekritu, pilnīgi piekritu, nepiekritu, pilnīgi nepiekritu.
- Visi skolēni nostājas klases vidū.
- Skolotājs pasaka apgalvojumu, piemēram, "Kaķi ir labāki par suņiem".
- Skolēniem tiek dotas 5 sekundes, kuru laikā viņi apdomā savu nostāju par šo tēmu. Pēc 5 sekundēm skolēni, neskatoties uz citiem, dodas uz vienu no stūriem.
- Kad visi nostājušies kādā no stūriem, skolotājs nejauši izvēlās kādu skolēnu katrā no pusēm, lūdzot pamatot, kādēļ viņš izvēlējies būt konkrētajā pusē.
- Kad abi skolēni paskaidrojuši savu domu gājieni, skolēni var pārdomāt un mainīt izvēlēto pusi. Ja kāds izvēlējies mainīt savu pozīciju, pāris vārdos jāpasaka, kādēļ.
- Spēles beidzas, skolotājs izvēlas citu tēmu un aktivitāti atkārtoti.

"Spēli ir iespējams vienkāršot, iedalot klasi divās pusēs – par un pret."

4.pielikums Nosaukums GAISA BALONS

- Katram skolēnam tiek iedalīta loma, kurā viņam jāiejūtas, piemēram, 'policists', 'vetārsts', 'prezidents', 'oficiants', 'dārziņš', 'programmētājs', u.t.t. Var izmantot arī sabiedrībā pazīstamus cilvēkus, filmu vai multfilmu tēlus.
- Skolotājs skolēniem izstāsta scenāriju – "Mēs visi atrodamies gaisa balonā, taču tajā ir pārāk daudz cilvēku. Ik pēc brīža mums kāds būs jānolaiž zemē pa virvi, citādi mēs visi avarēsim. Mums jāizlemj, kurš paliks balonā, bet kuram būs jālaižas zemē. Lūdzu, pārliciniet mani, kādēļ Jums jāpaliek balonā."
- Skolēni, iejuzdamies lomās, sniedz paskaidrojumu, kādēļ viņiem jāpaliek balonā.
- Skolēniem jānorāda:
 - kāds ir viņu pienesums situācijai;
 - kā viņi spētu risināt problēmu;
 - kādēļ tā būtu kļūda, ja viņi nebūtu balonā, u.t.t.
- Kadvisipamatojuši savulomu, skolēni kādu izbalso, vadoties pēc sniegtā pamatojuma. Tā tas turpinās, līdz palicis tikai viens neizbalsotais.

5.pielikums Nosaukums "PĀRLIECINI MANI!"

Spēle ir vienkārša un vienīgā nepieciešamā sagatavošanās ir saraksts ar tēmām.

- Skolēni tiek sadalīti divās daļās.
- Katrai grupai tiek iedota «PAR» vai «PRET» puse, un viņi stāv katrs savā telpas malā.
- Skolotājs stāv pa vidu abām pusēm un ļauj katrai pusei aptuveni 1 minūti izteikties.
- Pēc katra izteikuma, skolotājs izvērtē vai tas bija pārlicinoši, vai nē un attiecīgi sper soli tuvāk pusei, kura viņu pārlicināja vairāk.
- Tā tas tiek darīts, līdz katram grupas dalībniekam bija iespēja izteikties un tad novērtē kurai pusei skolotājs stāv tuvāk.
- Pēc spēles vēlams pārrunāt kā šī spēle līdzinās debatēm. Katrā debatē ir divas puses, abām pusēm ir svarīgi mijiedarboties un reaģēt uz citiem argumentiem un izteikumiem. Debatēs vienmēr uzvar viena puse.

6.pielikums Nosaukums JAUTĀJUMU SPĒLE

- Skolēnam ir jārunā par pretrunīgu tematu, sniedzot iemeslus un piemērus, un pārējai klasei jāuzdod jautājumi (POIs).
- Viņi to dara, stāvot un sakot "jautājums".
- Runātājs vai nu pieņem jautājumu, norādot uz personu un sakot "jā", vai noraida punktu, sakot "nē, paldies".
- Ja runātājs saka "Jā", jautājuma iesniedzējam ir jāsniedz jautājums. Kad jautājums ir sniegts, runātājam ir jāatbild uz šo jautājumu, iekļaujot to savā runā.

PIELIKUMS:

DEBAŠU TĒMAS

- Cilvēkiem, kuri pelna vairāk, būtu jāmaksā lielāki nodokļi;
- Balsošanas vecums būtu jāsamazina līdz 16 gadu vecumam;
- Atzīmju likšanu līdz 10. klasei vajadzētu aizliegt;
- Orgānu ziedošanai vajadzētu būt obligātai;
- Skolās vajadzētu aizliegt mobilos telefonus;
- Par nepiedalīšanos vēlēšanās būtu jāmaksā soda nauda;
- Visiem cilvēkiem vajadzētu būt veģetāriešiem/vegāniem;
- Mājasdarbus vajadzētu aizliegt;
- Anonimitāti internetā vajadzētu aizliegt;
- Cilvēkiem, kuri pelna vairāk, būtu jāmaksā lielāki nodokļi;
- Anonimitāti internetā vajadzētu aizliegt;
- Visās skolās būtu jāprioritizē eksaktās zinātnes pār humanitārajām
- Skolās būtu jāaizliedz reliģijas mācība
- Automašīnu lietošana pilsētās būtu jāaizliedz
- Valstīm būtu jāprioritizē atjaunojamie enerģijas resursi
- Skolēniem būtu jāmaksā par labām sekmēm
- Lai gūtu iespēju piedalīties vēlēšanās, visiem vēlētajiem būtu jāpilda zināšanu tests
- Sociālais tīkls "Facebook" ir darījis vairāk ļauna, nekā laba
- Internets ir veicinājis demokrātijas attīstību pasaulē
- Profesionālā vidējā izglītība ir labāka par vispārīzglītojošo vidējo izglītību
- Būtu jāatsakās no centralizētajiem eksāmeniem
- Literatūras stundās primāri būtu jāizmanto modernā literatūra, aizstājot klasisko
- Eksaktās zināšanas ir svarīgākas par humanitārajām zināšanām
- Studentiem, kas ieguvuši augstāko izglītību ārzemēs, pēc absolvēšanas būtu jāatgriežas un jāstrādā savā dzimtajā valstī
- Augstākajai izglītībai būtu jābūt bez maksas
- Dalībai vēlēšanās (pašvaldību, Saeimas, EP) būtu jābūt obligātai
- Smēķētājiem nebūtu jāsaņem valsts finansēta veselības aprūpe
- Baltijas valstīm būtu jāatjauno obligātais militārais iesaukums
- Pēc studijām ārzemēs, cilvēkiem ir pienākums atgriezties savā dzimšanas valstī

